

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора педагогічних наук, старшого наукового співробітника **Литвинової Світлани Григорівни**

на дисертаційну роботу **Топольник Яни Володимирівни**

«Система інформаційно-комунікаційної підтримки наукових досліджень майбутніх магістрів і докторів філософії в галузі освіти», подану на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.10 – інформаційно-комунікаційні технології в освіті

1. Актуальність теми дисертаційного дослідження.

Процеси глобалізації та інформатизації, які характеризують розвиток сучасного суспільства, запровадження інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) на всіх рівнях освіти суттєво змінюють вимоги до професійної підготовки педагогічних і науково-педагогічних кадрів. Формування компетентних фахівців, які вільно орієнтуються в інформаційному просторі, на високому рівні володіють інформаційними технологіями, використовують їх у професійній діяльності є одним із нагальних завдань вищої освіти.

Наразі використання ІКТ стає необхідною та невід'ємною складовою науково-педагогічних досліджень, що здійснюються майбутніми магістрами і докторами філософії які потребують віддаленого використання обчислювального та наукового обладнання, відкритого доступу до наукових даних і публікацій результатів наукової діяльності, створення віртуальних дослідницьких колективів тощо. Створення такого інформаційного простору науки підтримується європейськими програмами, зокрема «Горизонт 2020», що передбачає розвиток і впровадження сучасних цифрових технологій для реалізації наукових досліджень.

У цьому контексті дисертаційна робота Я. В. Топольник «Система інформаційно-комунікаційної підтримки наукових досліджень майбутніх магістрів і докторів філософії в галузі освіти» є надзвичайно актуальною, а опрацьовані в ній теоретичні та практичні проблеми допомагають знайти відповіді на конкретні питання щодо удосконалення процесу підготовки майбутніх магістрів та докторів філософії в галузі освіти.

2. Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами

Дисертація містить результати наукових досліджень автора, які були отримані в процесі науково-дослідних робіт кафедри теорії і практики початкової освіти «Професіоналізм педагога: теоретичні і методичні аспекти» (ДР № 0115U003313) і кафедри педагогіки вищої школи – «Гуманізація навчально-виховного процесу у вищій школі» (ДР № 0114U001251) Державного вищого навчального закладу «Донбаський державний педагогічний університет». Тему дисертації затверджено Вченою радою ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» (протокол № 10 від 29 червня 2017 р.) (м. Слов'янськ).

3. Значення для науки і практики

Дисертація Яни Володимирівни Топольник відзначається науковою новизною і практичною значущістю одержаних результатів.

Автором вперше розроблено й теоретично обґрунтовано систему інформаційно-комунікаційної підтримки наукових досліджень майбутніх магістрів та докторів наук в галузі освіти як відкриту цілісну ієрархічну сукупність та взаємодію компонентів, що забезпечують реалізацію процесу формування інформаційно-комунікаційної компетентності майбутніх науковців, зокрема її науково-дослідницької складової, її методичного й технічного забезпечення, поетапного опанування засобів ІК-підтримки наукових пошуків здобувачами ступенів вищої освіти «магістр» та «доктор філософії»; сформульовано й обґрунтовано визначення поняття «інформаційно-комунікаційної компетентності майбутніх магістрів та докторів філософії в галузі освіти»; визначено структуру означеного педагогічного явища у єдності трьох компонентів: особистісного, навчального та науково-дослідницького; розроблено критерії і показники вимірювання сформованості науково-дослідницького компоненту ІК-компетентності майбутніх магістрів та докторів філософії в галузі освіти; побудовано модель системи ІК-підтримки наукових досліджень майбутніх магістрів та докторів наук в галузі освіти.

Важливе науково-теоретичне значення має уточнення понять «цифрова компетентність», «цифрова грамотність», «інформаційно-комунікаційна культура».

Перераховані наукові результати, отримані автором, є його особистим внеском у вирішення важливої науково-теоретичної проблеми – забезпечення інформаційно-комунікаційної підтримки наукових досліджень майбутніх магістрів та докторів філософії в галузі освіти на всіх етапах наукового пошуку.

4. Практичне значення одержаних результатів визначається розробленням автором методичного забезпечення системи ІК-підтримки наукових досліджень майбутніх магістрів та докторів наук в галузі освіти, до якого увійшли: навчально-методичний комплекс дисципліни спецкурсу «Інформаційно-комунікаційні технології в педагогічних дослідженнях», дистанційний курс; навчально-методичний посібник «Інформаційно-комунікаційні технології в педагогічних дослідженнях»; комплекс методичних рекомендацій щодо практичного застосування ІК-технологій для ІК-підтримки наукових досліджень майбутніх педагогів-науковців.

Основні положення, результати й висновки проведеного дослідження можуть бути використані для організації і проведення наукових досліджень здобувачів ступенів вищої освіти «Магістр» і «Доктор філософії» в педагогічних вишах, науковцями для подальшого обґрунтування теоретичних і методичних засад інформаційно-комунікаційної підтримки науково-дослідницької діяльності; для створення нових (цифрових, електронних, мультимедійних) навчальних засобів для вищої школи та впровадження їх у практику підготовки магістрів освіти та докторів філософії в галузі педагогічних наук.

Основні результати дисертаційного дослідження Я.В. Топольник впроваджено в семи закладах вищої освіти Луганської обл., Черкаської обл., Хмельницької обл., Одеської обл., Дніпропетровської обл. та м. Києві.

5. Основні наукові положення дисертації

Мета дисертаційного дослідження полягає в розробленні, науковому обґрунтуванні та експериментальній перевірці ефективності системи інформаційно-комунікаційної підтримки наукових досліджень майбутніх магістрів і докторів філософії в галузі освіти.

Структура і логіка розгортання дослідницького пошуку переконлива: від розгляду науково-теоретичних засад дослідження і визначення сутності

ключових понять до апробації системи інформаційно-комунікаційної підтримки наукових досліджень майбутніх магістрів і докторів філософії в галузі освіти.

У першому розділі „Теоретико-методологічні засади науково-дослідницької діяльності майбутніх магістрів і докторів філософії освітньої галузі в умовах інформатизації освіти” дисертантом розглянуто основні поняття і терміни інформаційного простору сучасної освіти; вивчено зміст, форми і особливості підготовки магістрів і докторів філософії в галузі освіти на сучасному етапі її реформування.

Вважаємо, що автор керуючись нормативними документами, результатами емпіричних пошуків, галузевим стандартом вищої освіти України досить доречно та ґрунтовно визначив сутнісні характеристики сучасних концепцій підготовки майбутніх магістрів і докторів філософії освітньої галузі.

Автором коректно узагальнено проблеми оптимізації науково-дослідної роботи студентів різних спеціальностей, підготовки майбутніх учителів до дослідницької діяльності, формування дослідницької компетентності фахівців та встановлено, що характерною рисою науково-дослідної роботи магістрантів є єдність наукової та навчальної роботи.

Особливо відзначимо в якості особистого здобутку науковця його орієнтування на підготовку майбутніх магістрів і докторів філософії освітньої галузі, зосередження уваги на підготовці до науково-педагогічної діяльності, опанування студентами загальних теоретико-методичних засад та науково-дослідницької діяльності з ІК-підтримкою і впровадження ІКТ в усі компоненти університетської підготовки кадрів.

Вважаємо, що вагомим результатом рецензованої дисертаційної роботи є джерельна база, яка відповідає вимогам до педагогічного дослідження в галузі інформатизації освіти, свідчить про обізнаність автора з усіма існуючими типами джерел, що стосуються питань використання ІКТ в освіті. На різних етапах наукового пошуку було використано 568 бібліографічних джерел, 83 з них – іноземною мовою.

У другому розділі „Інформаційно-комунікаційна підтримка наукових досліджень майбутніх магістрів і докторів філософії в галузі освіти як наукова проблема” автором здійснено аналіз вітчизняного й зарубіжного досвіду використання інформаційно-комунікаційної підтримки наукових

досліджень; розглянуто інформаційно-комунікаційну компетентність майбутніх магістрів та докторів філософії в галузі освіти як сучасне освітнє явище, визначено й описано її структуру.

Заслуговує позитивної оцінки здійснений автором аналіз засобів ІК-підтримки наукових досліджень, серед яких розглянуто: хмарні технології, завдяки яким стає можливим формування хмаро зорієнтованого освітньо-наукового середовища закладу вищої освіти та виникнення інноваційних форм навчання (масові відкриті навчальні курси, мобільне навчання, навчання у співробітництві, віртуальний клас та ін.); соціальні мережі (сайти, блоги, форуми, соціальні закладки тощо); відкритий доступ до наукових та навчальних матеріалів у мережі Інтернет, політику якого наразі підтримують усі учасники процесу наукової комунікації: науковці закладів вищої освіти та науково-дослідних організацій, видавці, бібліотеки.

Автором обґрунтовано структуру, визначено основні складники ІК-компетентності, зокрема когнітивний, діяльнісний, ціннісно-особистісний та враховано потреби майбутніх магістрів і докторів філософії в галузі освіти: особисті, навчальні і для здійснення науково-дослідницької діяльності. Визначено необхідні умови формування інформаційно-комунікаційної компетентності всіх учасників освітньо-наукового процесу та основи побудови цілісної системи інформаційно-комунікаційної підтримки наукових досліджень майбутніх магістрів та докторів філософії в галузі освіти.

У третьому розділі „Науково-теоретичне обґрунтування системи інформаційно-комунікаційної підтримки наукових досліджень майбутніх магістрів і докторів філософії в галузі освіти” автором висвітлено концептуальні основи й логіку моделювання системи; виокремлено принципи як основоположні системотворчі чинники, що визначають зміст, організаційні форми та методи освітнього процесу згідно з метою дослідження; проаналізовано форми й методи, використання яких забезпечує функціонування системи.

Вважаємо, що серед завдань, які поставив перед собою дослідник особливої уваги заслуговує формування науково-дослідницького компоненту ІКТ-компетентності, що спрямоване на розробку моделі системи інформаційно-комунікаційної підтримки наукових досліджень майбутніх магістрів і докторів

філософії в галузі освіти. На наш погляд, його важливість обумовлена тим, що впровадження цієї системи в заклади вищої освіти покращить загальний рівень підготовки майбутніх магістрів і докторів філософії в галузі освіти.

У четвертому розділі **„Навчально-методичне забезпечення системи інформаційно-комунікаційної підтримки наукових досліджень майбутніх магістрів і докторів філософії в галузі освіти”** обґрунтовано структуру, зміст і принципи побудови навчально-методичного комплексу спецкурсу „Інформаційно-комунікаційні технології в педагогічних дослідженнях”, дистанційного курсу, який забезпечує опрацювання матеріалів спецкурсу та дозволяє повною мірою реалізувати принципи змішаного навчання майбутніх науковців. Розкрито можливості використання хмарних технологій та засобів унаочнення матеріалів педагогічного дослідження.

У п'ятому розділі **„Експериментальна перевірка ефективності системи інформаційно-комунікаційної підтримки наукових досліджень майбутніх магістрів і докторів філософії в галузі освіти”** автором представлені результати експериментальної перевірки, що підтверджують ефективність авторської системи і застосування засобів ІКТ на всіх етапах наукового пошуку майбутніх магістрів і докторів філософії: підготовчому, розробленні навчально-методичного забезпечення, організації та проведення педагогічного експерименту, оформлення наукового дослідження, його оприлюднення та презентації.

6. Повнота відображення результатів дослідження в опублікованих працях і авторефераті

Основні положення дисертаційної праці відображено автором в 51 публікації (з них 41 – одноосібна), зокрема: 1 – монографія; 21 стаття в наукових фахових видання, з яких 4 статті у виданнях, включених до міжнародних наукометричних баз, та 1 стаття в зарубіжному періодичному виданні.

Подані у роботі 29 таблиць, 73 рисунки, а також 10 додатків суттєво підвищують сприймання інформації та збільшують цінність проведеного дослідження.

Аналіз змісту автореферату та дисертації доводить ідентичність їх структури, логіки викладання матеріалу, відповідність основних положень та

висновків за розділами та підсумковим висновкам. Зміст автореферату відображає основні положення та узагальнення, що містить дисертаційне дослідження.

7. Дискусійні положення та недоліки дисертаційної роботи:

У цілому позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження, необхідно зробити певні зауваження та вказати на деякі положення роботи, що вважаються дискусійними:

1) У дисертаційній роботі представлено одну структуру ІК-компетентності для майбутніх магістрів і докторів філософії (рис. 2.2, с. 187), але ж навчальний компонент освітньо-наукової програми аспірантури значно менший, ніж в магістратурі про що зазначено автором на с. 116. Бажано було б передбачити в ній не тільки вмотивоване використання ІКТ і професійний розвиток, а й компоненти розвитку ІК-компетентності.

2) Робота значно би виграла, якщо б автор доповнила розроблену структуру ІК-компетентності (рис. 2.2, с. 187) умовами, технологіями та методами використання неформальної та інформальної освіти, продемонструвала б шляхи використання, наприклад, масових відкритих онлайн курсів з питань ефективного використання ІКТ (про що автор зазначає на с. 203) або розробленого авторського дистанційного курсу (с. 483), як компоненту формування ІК-компетентності майбутніх магістрів і докторів філософії.

3) Авторська модель системи інформаційно-комунікаційної підтримки наукових досліджень майбутніх магістрів та докторів наук в галузі освіти (рис. 3.1, с. 240) – подається як лінійна, хоча окремі компоненти такої системи мають відтворювати циклічний процес та передбачати після оцінно-рефлексивного етапу внесення відповідних змін до змістово-процесуального компоненту. У цій моделі автором не обґрунтовано безпосередній перехід від концептуально-змістового компоненту до результативного. Доцільним було б поєднання етапів реалізації системи з самою системою.

4) У Розділі 3 п.3.3. для покращення розуміння запропонованої методології варто було б ширше розкрити тему умов організації науково-дослідної роботи, зокрема самостійної (індивідуальної) роботи майбутніх магістрів і докторів філософії.

5) У Розділі 4 дисертації подано опис значної кількості ІК-технологій для підтримки наукового дослідження варто було б обґрунтувати підходи або критерії їх добору з метою ефективного використання майбутніми магістрами і докторами філософії.

6) Гіпотеза дослідження полягає в тому, що авторська система забезпечуватиме підвищення рівня сформованості ІК-компетентності як складника інтегральної компетентності майбутніх педагогів-науковців. Однак організація і проведення експерименту були спрямовані на перевірку сформованості науково-дослідницького компонента ІК-компетентності та оцінювання якості анкет. Бажано було б обґрунтувати поняття «складник інтегральної компетентності» і узагальнити висновки щодо перевірки часткових гіпотез.

7) Звертає на себе увагу той факт, що частина висновків, зроблених дисертантом, подано не як логічний підсумок розгляду певних фактів, міркувань і узагальнень, а носять декларативний характер. На наш погляд доцільно було б чіткіше висвітлити висновки до кожного розділу дослідження, а у загальних висновках варто зосередитись на подачі результатів представленого дослідження у порівняльній характеристиці з існуючими науковими здобутками з предмету дослідження, що надало б більшої "вагомості" науковому внеску представленої роботи.

8) У тексті дисертації наявні стилістичні помилки, зокрема «дистанційні технології навчання», тоді як провідними вченими обґрунтовано поняття «технології дистанційного навчання» та ін.

Проте, висловлені побажання, у цілому, носять дискусійний характер, а тому суттєво не впливають на загальну позитивну оцінку роботи. Дисертаційне дослідження Я. В. Топольник, безсумнівно, містить значні наукові доробки, нові, раніше не захищені наукові положення. Результати дослідження є раціональними для розв'язання питання інформаційно-комунікаційної підтримки наукових досліджень майбутніх магістрів і докторів філософії.

Загальний висновок. Дисертаційна робота Топольник Яни Володимирівни «Система інформаційно-комунікаційної підтримки наукових досліджень майбутніх магістрів і докторів філософії в галузі освіти» є завершеною працею, що містить нові науково обґрунтовані результати, що в

сукупності вирішують конкретну наукову задачу в галузі застосування інформаційно-комунікаційних технологій в освіті; яка за актуальністю, рівнем наукової новизни, практичним значенням одержаних результатів відповідає пп. 9, 10, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567 (зі змінами, внесеними згідно постанов Кабінету Міністрів України за № 656 від 19.08.2015 р., № 1159 від 30.12.2015 р. та № 567 від 27.07.2016 р.), що дає підстави для присудження Топольник Яні Володимирівні наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.10 – інформаційно-комунікаційні технології в освіті.

Офіційний опонент

доктор педагогічних наук,
старший науковий співробітник,
завідувач відділу технологій відкритого
навчального середовища
Інституту інформаційних технологій і
засобів навчання НАПН України



С. Г. Литвинова



Литвинова С. Г.
ЗАСВІДЧУЮ
Зав. відділом кадрів
р.

Воронішкіна Н. М.
